کوشتنی فیلێك[١]

نووسینی :- جۆرج ئۆروێل

o

وەرگێرانی لە ئینگلیزییەوە :-

شێرزاد حەسەن

٢٣-٨-١٩٨٥

لە (مۆلماین)[٢]دا کە دەکەوێتە (بورما)[٣]ی باشوور خەڵکێکی زۆر قینی لێم بوو – یەکەمجاریش بوو لە هەموو ژیانما ئەوەندە گەورەو پایەدار بم . . بەرادەیەك ببمە مایەی رقو کینەی خەڵکیو کەیفیان بە چارەم نەیەت . ئا لەو شارەدا ئەفسەرێکی بچووكو کەمدەستەڵاتی پۆلیس بووم . خەڵکی ئەو ناوچەیە وەك دوژمنی باوككوشتە سەیری ئاوروپایی‌کانیان دەکرد . بێ ئامانجەنە ددانیان لێ دەکرۆشتین . کەس نەیدەوێرا ئاژاوە بنێتەوە ، بەلأم ئەگەر ئافرەتێکی ئەوروپی بەتەنیا بچووبایە بازار : رەنگە ئەوسا یەکێك لەوان (– ئاوی بیتلʼ – ی)[٤] ناو دەمی خۆی تف دەکردەوە سەر کراسی ئەو ئافرەتە . من وەك ئەفسەرێك ببوومە تیرو توانجی هەموویان ، لە هەر کاتو شوێنێکدا – بیانزانیبا دوورن لە مەترسی – تەواو سەغڵەتیان دەکردم . ئەگەر لە گۆرەپانی فتبۆلێن‌دا یاریم بکردایە یەکێ لە (بورما)یی‌یە شەیتانو سووکەڵەکان پیʼی دەخستە بەرپێمو پاشقولی لێ دەگرتم تا بەربیمەوە ، ناوبژی‌کەری گەمەکەش کە – بورمایی – بوو خۆی غەشیم دەکردو سەیری لایەکی دیکەی دەکرد ، خەڵکەکەش بە دەنگێکی بەرزو زۆر بە ناشیرینی‌یەوە قاقا پێدەکەنین . نە جارێكو نە دوو . . ئەم بەزمە زۆر جار دووبارە دەبۆوە . دوابەدوای ئەوە وای لێ‌هاتبوو مێشکم بتەقێ . . بەتایبەتی کە دەموچاوی زەردباوی ئەو گەنجە گاڵتەجارانەم دەبینی ، یان کە دەیانزانی دەستم نایانگاتێ بە هاتوهاوارو هۆی‌هاوە گاڵتەیان پیʼدەکردم . . ئەم جۆرە رابواردنە تەواو سەغڵەتی کردبووم . قەشە – بووذی –یە گەنجەکان لە هەمووان خەراپتر بوون ، بەهەزارانیان لەو شارەدا دەژیانو لەوە دەچوو هەموو بیʼکاروئیش بن : تەنها ئەوە نەبێ لەسەر سوچی جادەکان بوەستنو گاڵتە بە ئەوروپی‌یەکان بکەن .

هەموو ئەم شتانە سەرسامو بێزاری کردبووم . چونکە هەر ئەوسا گەیشتبوومە ئەو راستی‌یەی کە ئیمپریالیزم شتێکی یەکجار پیسو گلاوەو چاکترین چارەسەر ئەوەیە زۆر زوو واز لەو کارە بێنمو خۆم رزگار بکەم . هەڵبەتە من لەژێرەوە لەگەڵ خەڵکانی –بورما– بوومو دژی –بەریتانیا– یی‌یە چەوسێنەرەکان بووم . ئەوەندە قینم لەو پیشەیەی خۆم دەبۆوە . . بەرادەیەك کە هەرگیز بۆم وەسف ناکرێ . ئەم جۆرە کارو پیشەیەش وات لێ دەکا لەنزیکەوە پۆخڵەواتو پیسیی ئیمپراتۆرییەتی – بریتانی – بەچاوی خۆت ببینیت . دیمەنی بەندی‌یە ماتو مەلوولەکان کە خزابوونە نێو قەفەزی پیسو بۆگەنکردووی بەندیخانەکان ، دەموچاوی پڕ ترسو خەمی ئەو تاوانبارانەی بۆ ماوەیەکی درێژ بەندکرا بوون ، هەروەها لارانو سمتی شینو مۆر هەڵگەراوی ژێر شولكو حەیزەرانی جەڵدەکراوەکان . . ئەمانە هەمووی وایان لیʼکردم تا ئەوپەری هەست بە تاوانو گوناه بکەم . بەلأم

ORWELL

ئەوسا ئەوەندە ئاگام لە دونیا نەبوو . . ئەوەندە وریاو زرنگ نەبووم ، ئەوسا هەر گەنجو نەفام بووم ، دەبووایە بەبێدەنگی بیر لە خەمو گرفتەکانم بکەمەوە . . ئەو بێدەنگی یەی رۆژهەلآت بەسەر هەموو ئینگلیزێکدا سەپاندبووی . تا ئەو رادەیە نەفام بووم کە نەمدەزانی – ئیمپراتۆرییەتی بریتانیا – خەریکە لەناو بچێ ، لەوەش نەفامتر بووم . . وام دەزانی ئیمپراتۆرییەتی بریتانی گەلێ مەزنترە لەو ئیمپراتۆرییەتە تازەو ساوایانەی لەدوای خۆیەوە دێنو دروست دەبن . من هەر ئەوەندەم دەزانی کە کەوتوومەتە نێوان بەرزی دوو بەرداشەوە : لەلایەکەوە رقم لەو ئیمپراتۆرییەتە بوو کە خۆم خزمەتگوزاری بووم ، لەلایەکی دیکەوە لەو درندە بچکۆلو شەڕانی یانە پەست بووم کە وایان لێکردبووم چیتر نەتوانم لەسەر ئەو کاروپیشەیەم بەردەوام بم . لەو ماوەیەدا بەشێکی زۆری بیرو هۆشم لای فەرمانڕەوایی – بریتانیا – بوو . . لای ئەو ستەمو بێدادی یەی کە لەوە دەچوو کۆتایی نەیەتو بنبڕ نەکرێ ، ئەو ستەمەی ، وەچە بەدوای وەچەدا ، ببووە مێردەزمەو دەستی نابووە بینەقاقای ئەو خەڵکە بێدەستەلآتو داماوو ژێردەستەیە ، لەلایەکی دیکەوە وای بۆ دەچووم کەوا ئەوپەری خۆشی دونیا ئەوە بێت قەمەیەك لە ورگی قەشەیەکی – بووذی – رابکەم . (ئەم) جۆرە بیرو بۆچوونانەش ئەنجامێکی سروشتیو ئاسایی سیستمی ئیمپریالیزمن ، بۆ راستی ئەم قسەیە : دەتوانیت لە هەر فەرمانبەرێکی ئینگلیزی – هیندی بپرسیت . . بەمەرجێك لە دەرەوەی ئەو شوێنە بێت کە تیایدا فەرمانبەرە .

رۆژێکیان کارەساتێك رووی‌دا . . ئەو کارەساتە بەشێوەیەکی ناراستەوخۆ بەربینایی منی رۆشن کردەوەو خستمی‌یە سەر رێگەیەکی راست ، خۆی لە خۆی‌دا . . رووداوێکی سادەو هاکەزایی بوو ، بەلآم وای کرد زۆر ئاشکراو روونتر شارەزای سروشتی راستەقینەی ئیمپریالیزم بم . . کە پێشتر وا بەجوانی شارەزای نەببووم – وای لێکردم ئاگاداری نیازو بۆچوونەکانی ئەو سیستمە چەوسێنەرو خوێنمژە بم .

بەیانی‌یەکیان زوو . . لەوبەری شارەوە – یارمەتیدەری پشکێنەر – لە (–سەرا–)وە بە تەلەفۆن ئاگاداری کردمەوەو وتی – «فیلێك بە بازارەکەدا بەرەڵلآ بووەو دونیای وێران کردووە .» داوای لێکردم فریا کەومو چارەیەك بدۆزمەوە ، سەرەتا نەمدەزانی چی بکەم . . بەلآم دوایی سواری ماینێك بووم تا بەچاوی خۆم ببینم چی رووی داوە . . رووەو شوێنی رووداوەکە ملم‌نا ، تفەنگە کۆنەکەی خۆم برد کە بابەتەکەی – ونجستەرێکی (٤٤) – بوو . . زۆریش لەوە بچوکترو بێکەڵکتر بوو کە فیلێکی پێ بکوژرێ ، وەلێ لە دڵی خۆمدا وتم : بەتەنها زرمەی تەقینەوەکەی بەسە بۆ ئەوەی فیلەکە بترسێو بڕەوێتەوە . چەندەها کەس لە –بورما–یی‌یەکان سەر رێگەیان لێگرتمو چیرۆکی بەزمو هەرای فیلەکەیان بۆ گێڕامەوە . . هەڵبەتە فیلەکەش کێوی نەبوو ، یەکێ بوو لەو فیلە ماڵی‌کراوانەی (کەوی) کە لەپڕ شێتوهارو بەلەسە دەبن ، جا لەبەرئەوە بەسترابۆوە ، بەلآم ئەوە بوو شەوی پێشووتر هەرچی پەتكو قەوچو قەراسە هەبوون : پساندبووی . . خۆی لەو بەندیخانەیە ئازاد کردبوو . لەم حاڵەتەشدا تەنها خاوەنەکەی دەیتوانی

بەسەریدا زالّ بیّو هێوری کاتەوە ، کەچی ئەمیش بەدوای فیلەکەیدا دەگەڕاو بۆ ئەم مەبەستەش بەرەو لایەکی‌تر ڕێ‌ی لیّ هەڵە ببوو . لەو ساتەی بانگی منیان کرد کابرای خاوەن‌فیل لەم گەڕان‌و سوورانەدا ماوەی دوانزە سەعاتەرێ لە فیلەکە دوور کەوتبۆوە ، بۆ بەیانی‌یەکەی ، فیلی کەلەکەوێت کت‌وپڕ لە شار وەدەرکەوتەوە ، خەڵکانی – بورما – هەموو بیّ‌چەك بوون . . بۆیە هیچیان بۆ نەدەکراو بەرامبەر بەو کارەساتە دەستەوەستان بوون . هەر ئەوسا کوختی لە ، حەیزەران‌دروست‌کراوی ، کابرایەکی تێك‌وپێك دا ، مانگایەکیشی کوشت ، خۆی کرد بەناو چەندەها دوکانی میوەجات‌و هەرچی بکەوتبایە بەر لموز هەڵی‌دەلووشی ، هەروەها بێتەوە . . لە ڕێگا ڕووبەڕوو لەگەڵ لۆری – زبلّ –ی شارەوانی تووشی یەکدی دەبن ، کابرای شوفێر خۆی هەڵدەداو تا پی‌ی تێدایە ڕادەکا . . فیلەکەش ناکاتە نامەردی لۆری‌یەکە وەردەگێڕێ‌و لە چەند لایەکەوە زەرەری پی‌دەگەیەنیّ .

یاریدەدەری پشکێنەری – بورما –و چەند پۆلسێکی هیندی لەو گەڕەکە چاوەرێ‌ی منیان دەکرد کە فیلەکەیان تێدا دیبوو . گەڕەکەکەش تابلّی‌ی پەڕپووت‌و بیّ نموود بوو ، چەندەها کوختی پەڕپووتی لە حەیزەران دروست‌کراو لێرەو لەویّ بەبان لێژایی گردێکەوە پەرت‌وبلاّو ببوونەوە . . سەری کوختەکانیش بە گەلاّو لقی دارخورماکان گیرابوون . . لە بیرمە یەکیّ بوو لەو بەیانی‌یانەی پیاو دڵی تێدا دەگوشراو ئاسمانیش بە هەورو هێلّ بوو . . تازە بەرەتای وەرزی باران‌بارین بوو . کەوتینە سۆراغ‌و پرسین . . لەو خەڵکەمان دەپرسی ئاخۆ فیلەکە بۆکام لا ملی ناوە ، وەکو هەموو جارێك ، هیچمان دەست نەکەوت کەڵکی لیّ ببینین . هەمیشە لە –ڕۆژهەلاّت– مەسەلەکە وا دەکەوێتەوە : لە دوورەوە چیرۆکەکە زۆر ئاشکراو ڕوونە ، بەلاّم تا پتر لە شوێنی کارەساتەکە نزیکتر بیتەوە : ئەوەندە پتر چیرۆکەکە تێکەڵ‌و پێکەڵ‌و پڕ نهێنی دەبیّ . هەندیّ لەو خەڵکە دەیان‌وت فیلەکە ئا لێرەوە ڕۆیشت . . هەندێکی دیکە دەیان‌وت : نەخێر . . لێرەوەنا . . لەولاوە ڕۆیشت ، کەچی کۆمەڵێکی دیکە وتیان : ئێمە گوێمان لە شتی وا نەبووە . . فیلی چی ؟ ئەوەندەی نەمابوو بگەمە ئەو قەناعەتەی کە هەرچی‌یەکی دەڵێن : درۆیە ، لەوکاتەدا لەنزیکەوە گوێمان لە هات‌وهاوارێك بوو ، هاوارێکی بەرزو پڕ ترس ، بەدەم هاوارەوە دەیوت – «منالّینە دوور بکەونەوە . . هەر ئێستا بڕۆن‌و لێرە نەمێننەوە !» پیرەژنێك ، بەخۆو بە دارێکەوە ، لەتەنیشت یەکیّ لە کوختەکانەوە بەدیار کەوت ، کۆمەڵیّ منالّی دابووە پێش خۆی‌و چەندەها ئافرەتیش بەدوایەوە کەوتبوونە قاووقیژو ملّچەی زبانیان دەگەیشتە بەرگویّ ، دیار بوو شتێکی وا قەومابوو کە ناکریّ منالاّن ببینن . بە چواردەوری کوختەکەدا گەڕام‌و لاشەی بیّ‌گیانی کابرایەکم دی لەناو قوڕولیتاوەکە کەوتبوو . حەمالێکی هیندی ڕووت‌و ڕەش‌پێستێکی –دراڤیدی– بوو ، لەوە دەچوو تۆزیّ لەومەبەر گیانی دەرچووبیّ . خەڵکەکە وتیان : فیلەکە زۆر کت‌وپڕ لە قوژبنێکی کوختەکەوە پەلاماری دابوو ، بەلموز بەرزی کردبۆوەو پاشان پی‌ی خستبووە سەر پشتی‌و لەگەڵ زەوی‌یەکە تەختی کردبوو . . بگرە پانی کردبۆوە . ئەو کاتەش وەرزی باران بوو ، زەوی‌یەکەش تەواو نەرم ببۆوە ، دەم‌وچاوی کابرا ، یەك‌پیّ ،

بە زەوی‌یەکەدا ڕۆچوو بوو ، بەدرێژایی دوو یاردەش کردبووی بە چالێکی گەورۆنە ، کەوتبووە سەر سك‌و هەردوو باسکیشی ، وەك خاچ ، لێك ترازا بوون‌و سەریشی ، زۆر بەرکەوە ، بەلایەکدا سووڕا بوو . دەم‌وچاویشی نقومی قوڕو چلّپاو بوو ، چاوەکانی زەق ، ددانەکانیشی بە ئازارێکی زۆرەوە دەرپەڕی بوون . . ئازارێك کە کەس بەرگەی ناگریّ . «بەم بۆنەیەوە . . تکاتان لیّ دەکەم – پێم‌مەڵێن : ڕووی مردووەکان هەمیشە نقومی ئارام‌و هێمنی‌یە ، زۆربەی ئەو لاشانەی من دیومن زۆر شەیتانانە هاتوونەتە بەرچاوم .» کاتیّ پی‌ی ئەو دڕندە زەبەللاحە دەکەوێتە سەر پشتی کابرای هیندی :

پێستەکەی وا دادەماڵرێ هەروەك بڵێی کەروێشك بێو کەسێك زۆر بە ئاسانی پێستەکەی لێ داماڵی بێ. هەر کە کابرای مردووم دی پۆلیسێکم نارده ماڵی برادەرێکی نزیك تا تفەنگێکی فیلکوشتنم بۆ بهێنێ، مایینەکەشم ناردەوە تەویلەکەی، لەوە ترسام بۆنی فیلەکە بکاو بتۆقێو بەرم بداتەوە.

دوای چەند چرکەیەك پۆلیسەکە بەخۆو بە تفەنگو پێنج گوللەوە گەڕایەوە، هەر لەو ساتەدا چەند - بورما -یی یەك هاتنو وتیان فیلەکە وا لە دامێنی گردەکەو لەنێو مەرەزەی برنجەکانە. مەرەزەکەش تەنها سەد یاردەیەك لێمانەوە دوور بوو. هەر کە هەنگاوم نا سەرتاپای خەڵکی گەڕەك لە کوختەکانەوە هاتنەدەرێو کەوتنە دوام، کە تفەنگەکەیان دی کەوتنە هاتو هاوار تەواوێك هەڵچوو بوون بەوەی من بەرەو لای فیلەکە دەچمو تەقەی لێ دەکەم. سەرەتا، کە فیلەکە کوختەکانی تێكو پێكدا، ئەوەندە بەلایانەوە گرنگ نەبوو.. بەڵام ئێستا مەسەلەکە بەتەواوی گۆڕاو فیلەکە خەریکە بکوژرێ. ئەوەش بۆ ئەوان دەبێتە مایەی خۆشیو گاڵتەو بەزم: هەروەها بۆ ئینگلیزەکانیش هەر هەمان تامی لێ دەبینن، وێڕای ئەوەش.. ئەو خەڵکە پێوستی بە گۆشتی فیلەکە هەبوو. ئەم هەموو بەزمە، بەشێوەیەکی نادیار، سەغڵەتو نائارامی کردم. من نیازم نەبوو فیلەکە گوللەباران بکەم - من تەنها بۆ ئەوە ناردم تفەنگەکەم بۆ بێ تا بتوانم بەرگری لە خۆم بکەم ئەگەر پێوست بوو - لەوە ناخۆشتر نییە تۆ بەرێوە بیتو خەڵکێکی زۆرت بەدواوە بێ. بەشانی گردەکەدا غل بوومەوەو وام هەست دەکرد زۆر گێلو دەبەنگ بم، تفەنگەکەم خستبووە سەرشانو یەك ئۆردییە خەڵکیش لەدوامەوە یەکدیان دەشێلاو هەتا دەهات زیادیش دەبوون.

لەخوارەوەش.. لەو پێدەشتەدا، لە دووری کوختەکانەوە: ڕێگەیەکی قیرتاوکراو دەهاتە بەردەمت، پاشان بە پانتایی هەزار یاردە مەرەزەی قوڕاوی برنجت دەدی، بارانی یەکەم تێرئاوی کردبوو، لێرەو لەوێش گیاوو گوڵی بیژۆك بڵاو ببۆوە. فیلەکە، لەدووری هەشت یاردە لەڕێگاکەوە، قیت وەستابوو، لاتەنیشتی چەپی لە ئێمە کردبوو، تۆزقاڵێك بە نزیكبوونەوەی قەڵەبالغییەکە خۆی سەغڵەت نەکرد. پڕ بە قەپی گیای هەڵدەکێشاو دەیکوتا بە ئەژنۆی خۆی تا پاك بێتەوە.. پاشان چلێسانە هەڵی دەلووشی.

لەسەر ڕێگاکە وەستام. هەر کە فیلەکەم دی لەوە دڵنیا بووم کە نابێ تەقەی لێبکەم. شتێکی ترسناکە تەقە لە فیلێك بکەی کە بە کەڵکی کارو ئیشی خەڵکی بێ، وەکو ئەوە وایە ئامێرێکی گەورەو زۆر بەبایەخ تێكبشکێنیت - هەڵبەتە تا بۆمان بکرێ نابێ گوناهی وا بکەین. لەو دوورەوە کە وا بەهێمنیو لەسەرخۆ گیای دەخوارد.. هەستت دەکرد لە مانگایەك ترسناکتر نییە. ئەوساو بگرە ئێستاش وای بۆ دەچم کە هەڵچوونو بەلەسەبوونەکەی تا دەهات کەمتر دەبۆوەو نەدەما، لەم حاڵەتدا بێئەوەی زەرەر بە کەس بگەیەنێ لەوناوە دەلەوەڕا تا خاوەنەکەی دەهاتو دەیگرتەوە. وێڕای ئەوەش.. من بە هیچ شێوەیەك بەتەما نەبووم بیکوژم. بڕیارمدا بۆ ماوەیەکی کەم چاودێری بکەمو دڵنیا بم لەوەی کە جارێکیتر خۆی شێت ناکاو بەلەسە نابێ.. پاشان بچمەوە کاولەکەی خۆمان.

بەڵام لەم ساتەدا ئاوڕێکم لەو حەشاماتە دایەوە کە کەوتبوونە دوام. خەڵکێکی یەکجار زۆر.. بەلایەنی کەم دوو هەزار کەس دەبوون، لە هەر چرکەیەکیشدا ژمارەیان زیادی دەکرد.. تا چاویش بڕ دەکا بە هەردوو بەری ڕێگاکەدا ڕێچکەیان بەستبوو. سەیرێکی دەریای هەزارەها دەموچاوی زەردم کرد کە لەسەر ئەو جلە ڕەنگاو ڕەنگانە مەلەی دەکرد.. ڕەنگی زۆر زەق - ئەم دەموچاوانەی خۆشییان لێدەباری.. خۆشی ئەم بەزمو گاڵتەجارییەو دڵنیا بوون لەوەی کە دوای قەیرێکیتر فیلەکە گوللەباران دەکرێ. سەیریان دەکردم وەك ئەوەی سەیری سیحربازێك بکەن کە خەریکی فڕوفێڵی یەکێ

نه سیحرەکانی بێ . منیان خۆش نەدەویست ، بەڵام بەخۆو بەو تفەنگە سیحراوی‌یەوە ئەوەی دەهێنا چاوم لێ نەتروکێنن . کەچی وێڕای ئەو هەموو بەزمو ڕەزمەش کت‌وپڕ هەستم بەوە کرد کە دەبێ تەقە لە فیلەکە بکەمو بیکوژم . خەڵکەکەش چاوەڕێ‌ی هەمان شتی دەکردو دەبووایە منیش نائومێدیان نەکەم . لەیەك‌ساتدا دوو هەزار ختوورەو ئارەزوو لە ناوەوە پاڵی پێوە دەنام بچمە پێشەوە . . بەڕادەیەك نەمدەتوانی پاشگەز ببمەوە . ئا لەم ساتەدا ، کە وەستا بوومو تفەنگەکە لەنێو دەستما بوو ، بۆ یەکەمجار لە ژیانما هەستم بە بۆشی‌و بەتاڵی‌و بێ‌خێری‌و هیچی دەستەڵاتدارییەتی پیاوی سپی‌پێست کرد لە ڕۆژهەڵاتدا . ئەوەتا لەوێ وەستابووم ، من . . پیاوێکی سپی‌پێست‌و تفەنگەکەی ، لەبەردەم خەڵکێکی زۆری شارەکە کە هەمووی بێ‌چەك‌و دەست‌بەتاڵ وەستابوون – بەم شێوەیە لە پاڵەوانی سەرەکی شانۆگەرییەك دەچووم ، بەڵام لەڕاستیدا من تەنها یاری‌یەکی منالانە ، بووکەشووشەیەکی هیچ‌و عەنتیکە بوومو بەویستی ئەو هەزارەها دەم‌وچاوە زەردەی دوامەوە دەچوومە پێش‌و دەهاتمە دواوە . ئا لەم ساتەدا گەیشتمە ئەو قەناعەتەی بڵێم : کە پیاوی سپی‌پێست دەبێ بە زۆردارو خاوەن‌دەستەڵات . . بەم شێوەیە سەربەستی خۆی لەناو دەباو دەیسڕێتەوە ، دەبێ بە بووکەسەماکەرەیەکی هیچ‌و بێ‌مانا ، بەخۆیەوە دەنازێ ، دەبێ بە وێنەیەکی تەڵخ‌و ناشیرینی گەورەکەی ئەو گەورەیەی وەك ئیمپریالیستێك خۆی سەپاندووە . چونکە یەکێ لە مەرجەکانی دەستەڵاتدارییەتی ئەوەیە کە بە بەردەوامی بتوانێ کار لە دانیشتووانی شارو وڵاتە داگیرکراوەکان بکا ، بۆیە دەبێ لە هەموو نەگبەتی‌و کارەساتێکا بەپێ‌ی بۆچوون‌و ڕوانینی ئەو هاووڵاتیانە ڕەفتار بکاو نابێ نائومێدیان بکا ، دەبێ دێوجامە (ڕووپۆش) لەسەرنێ ، دەم‌وچاویشی پڕ بەو دێوجامەیە قاڵب دەگرێ . دەبووایە ئەو فیلە بکوژم . هەر لەو ساتەوەی کە ناردم تفەنگەکەم بۆ بێ . . ئەم بڕیارەمدا . چونکە سپی‌پێستی دەستەڵاتدار – ساحێب – دەبێ وەك دەستەڵاتدارێك ڕەفتار بکا ، دەبێ ڕاراو دوودڵ نەبێ . . بزانێ چی گەرەکەو لەسەر چی بڕیار دەدا منێك کە ئەو هەموو ڕێگە دوورەم بڕی بێ ، بە خۆمو بەتفەنگەوە ، دوو هەزار کەسیش بەدوامەوە ، بەو بێ‌هێزی‌یەوە قاچەکانم بەدوای خۆمەوە ڕاکێشابێ ، کەچی ئێستاش هەروا بوەستمو جوڵە نەکەم – نەخێر ، ئەوەیان هەرگیز ناشێ . ئاخر ئەوسا ئەو هەموو خەڵکە پێم پێ‌دەکەنن ، هەموو ژیانی منیش . . بگرە هەموو ژیانی پیاوی سپی‌پێست لە ڕۆژهەڵاتدا : هەوڵ‌و کێشەیەکی بەردەوام بووە تا نەبێتە مایەی مەزاق‌و پێکەنین‌و گاڵتەپی‌کردن .

من نەمدەویست تەقە لە فیلەکە بکەم ، لێ‌ی ورد بوومەوە . . قامکە گیای بە ئەژنۆی‌دا دەکوتا ، تەنها ئاگای لە دونیای خۆی بوو ، چووبووە ژیری‌و سەرقاڵی‌ی پێوە دیار بوو ، سەرقاڵی‌ی فیلەکانیش لە هی پیرەژنەکان دەچێ . هەستم کرد کوشتنی ئەو فیلە تاوانێکی گەورەیە . . ئەگەرچی لەو تەمەنەدا هەستم نەدەکرد کوشتنی ئاژەڵێك بێزەوەری بێ ، بەڵام قەتیش تەقەم لە فیل نەکردبوو . . نەشمدەویست تەقەی لێ‌بکەم . . هەرگیز (بەهەرحاڵ . . هەمیشە کوشتنی گیان‌لەبەرێکی وا زەبەللاح‌و گەورە شتێکی خەراپەو بگرە نەنگی‌یە .) وێڕای ئەوەش . . خۆ دەبێ ئەوەش لەبەرچاو بگیرێ کە فیل خاوەنی خۆی هەیە . خۆ نرخی فیلی زیندووش لە سەد پاوەند کەمتر نی‌یە ، بەڵام کە مرد . . تەنها نرخی کەڵبەکانی خۆی دەکا . . واتا نزیکەی پێنج پاوەند . . دەبوو بەپەلە بەخۆ کەومو دەست‌وەکەری بکەم . ئاورێکم لە هەندێکیان دایەوە . . لەو –بورما–یی‌یانەی پێشی من گەیشتبوونە ئەو شوێنە . . لەوە دەچوو شارەزاو پسپۆر بن ، لێم‌پرسین ئاخۆ فیلەکە تا ئەو حەڵە چی دەکرد . هەموویان هەمان قسەیان دووبارە کردەوە : ئەگەر نەیورووژێنیت هەقی بەسەرتەوە نی‌یە ، بەڵام لەوانەیە پەلامارت بدا گەر زۆر لێ‌ی نزیك بیتەوە .

زۆر بەجوانی لام ئاشکرابوو کە دەبێ چی بکەم . دەبوو بچمە پێشەوەو لە فیلەکە نزیك ببمەوە ، تۆ بڵێ : بیست‌و پێنج

یاردەیەك . . تا بزانم چۆن ڕەفتار دەکاو چی بەسەر دێ . ئەگەر هێرشی بۆ هێنام . . دەیکوژم ، خۆ ئەگەریش جوڵەی نەکردو گوێی پێ نەدام . . ئەوە وا سەلامەترە منیش وازی لێ بێنم تا خاوەنەکەی دێ و دەیباتەوە . بەڵام دڵنیاش بووم لەوەی کە ئەوەندە عاقڵ نیم . خۆم ئەوەندە شارەزای تفەنگ و نیشانەشکاندن نەبووم ، زەوی یەکەش قوڕولیتاوێکی نەرمۆك بوو . بەڕادەیەك لەگەڵ هەر هەنگاوێك دا مرۆڤ تیایدا نقوم

دەبوو خۆ ئەگەر بەیەکەم گوللە نەمپێکاو بەتاو هێرشی بۆ هێنام . . هەڵبەتە ئەوساش هەر بەقەد بۆقێکی زۆر پێچکەی – ڕۆڵە – یەك هەل وبواری ڕزگاربوونم دەبێ . هەتا لەو ساتەشدا ، بەشێوەیەکی تایبەتی ، بیرم لە ڕزگاربوونی ڕۆحی خۆم نەدەکردەوە ، بەڵکو بیروخەیاڵم لای ئەو حەشاماتە بوو . ئەو ڕەنگ زەردانەی تێکڕا سەرنجیان دەدام و لێم ورد دەبوونەوە ، چونکە لەوساتەداو بەبونی ئەو هەموو خەڵکەی سەیریان دەکردم : وا بەئاسانی نەدەترسام . . وەك ئەوەی گەر هەر خۆم بەتەنیا بوومایە . پیاوی سپی پێستیش نابێ لەبەرچاوی خەڵکانی شارو وڵاتی دیکەدا بترسێ ، ئا بەم شێوەیەو بگرە بەگشتی کابرایەکی نەترسە . تاکە بیرۆکەیەك لە مێشکمدا ئەوەبوو : گەر بێت و نەتوانم فیلەکە بپێکم . . ئەوسا ئەو دوو هەزار کەسە ڕاوەدووم دەنێن و دەمگرن و لەبەرپێیان دەکەوم و دەمپلیشێننەوە . . پاشان وەك کابرای هیندی سەر گردەکە دەبم بە لاشەیەکی ددانگرو بەریچداچوو ، خۆ ئەگەریش شتی وا ڕوویدا . . لەوانەیە هەندێکیان قاقا پێی بکەنن . . کە شتی وا هەرگیز ناشێ و نەبووە . . تەنها یەك ڕێگەی دیکەم لەبەر دەمدا بوو . تفەنگەکەم پڕ کرد لە گوللەو لەسەر ڕێگاکە ڕاکشام تا چاکتر خۆم بخێوێنمە نیشانەکەو جوان بیپێکم .

سەرتاپای ئەو حەشاماتە کپ و بێ دەنگ بوون . . تەنها گوێم لە چرپەو هەناسەی شادومانی قووڵ و نەرم و لەسەرخۆی ئەو خەڵکە بوو . . ئەو دەنگە نزمانە لە هەزارەها قورگەوە دەردەهاتن . . دەتوت دەنگی ئەو خەڵکەیە کە لە کاتی لادانی پەردەی سەر شانۆیەك دێتە بەرگوێت . وێرای ئەو هەموو هەرایەش . . ئەو خەڵك و خوایە بەزم و گاڵتەو ڕابواردنەکەی بۆ ڕەخسابوو . تفەنگەکە : تفەنگێکی ئەڵەمانی نازدار بوو . . دەرزیلەی نیشانە – پێکانی نەیدەهێشت گوللەی بەخەسار بچێ . نەمدەزانی لە کاتی تەقەکردن لە فیلێك دەبێ هێڵێکی خەیاڵی بکەی بە نیشانە ، هێڵێك لەم کونە گوێچکەیەوە بڕواو لەوی دیکەیان بچێتە دەر . . کەواتە بەم شێوەیە کە فیلەکە تەنیشتی لە من کردبوو . . دەبووایە ڕاستەوخۆ کونی گوێی ئاگردەم ، لەڕاستیدا . . نیشانەم گرتە ئەو شوێنەی چەند گرێیەك – ئینجێك – دەکەوێتە بەرگوێی . . چونکە وام هەست دەکرد مێشك تۆزێ لە پێشەوەتر بێ .

کە پەنجەم لەسەر پەلاپیتکەکە داگرت : نە گوێم لە زرمەی تەقینەوەکە بوو ، نە هەڵگەڕانەوەی تفەنگەکە – گەر گوللە شوێنی خۆی بگرێت . . مرۆڤ هەست بەم شتانە ناکات -- بەڵام گوێم لە هەراو زەنای شەیتانانەی حەشاماتەکە بوو . لەو ساتەدا ، لەمیانەی چاوتروکانێکا ، کورتر لەو ماوەیەی گوللەیەك نیشانە بپێکێ ، گۆڕانێکی سەیرو ترسناك بەسەر فیلەکەدا هات ، نە جوڵایەوەو نە کەوتە خوارەوە . . کەچی هەموو دەمارێك ، هەموو موویەك لە لەشیا گۆڕاو لەرزی . کت وپڕ کورژ بۆوە ، لەناکاو هەستت بەوە دەکرد کە زۆر پیر بووبێ . . هەروەك بڵێی گیزەی ترسناکی گوللەکە ، بێ ئەوەی بیخاتە سەر زەوی ، ئیفلیجی کردبێ . لەکۆتاییدا . . دەتوانم بڵێم قەیرێکی پێ چوو – تۆبڵێ پێنج چرکە – فیلی زەبەللاح بەربۆووەو کەوتە سەر ئەژنۆکانی لیکاوێك لەدەمی یەوە ڕژا . لەوە دەچوو زۆر ژابێ و بەیەکجاری پەکی کەوتبێ و پیر بووبێ . ئەگەر یەکێك سەیری بکردایە . . وای هەست دەکرد تەمەنی هەزار ساڵە . دووبارە نیشانەم لە هەمان خاڵ گرت و تفەنگەکەم ئاگردا . . بە گوللەی دووەم لە پەل وپۆ نەکەوت . . بەڵکو بەبێ هێزی یەوە هەستایەوەو لەسەر هەر چوار پەل وەستا . .

قچەکانی دەلەرزین و سەریشی شۆڕ ببۆوە . سێیەم گوللەشم پێوەنا . ئەمەیان بەتەواوی لە پەل و پۆی خست . دەتتوانی هەست بەو ئازارە بکەی کە هەموو گیانی هێنابووە سەر لەرزین . . ئەو گوللەیە بەتەواوی هێزی لەبەر بری و چوار پەلی شکاند . بەڵام لە کاتی کەوتنا ، بۆ ساتەوەختێ ، لەوە دەچوو هەوڵی ئەوە بدا ڕاست بێتەوە . . چونکە لەو کاتەی هەردوو قچی پشتەوەی لەژێریدا شکانەوە : دەتوت کەرتە شاخەو هەڵتداوەو بەگرانی دێتەخوارێ . . لموزیشی وەك درەختێك ڕووەو ئاسمان بەرز ببۆوە . . بۆ یەکەم جارو دواجار بۆڕاندی و کەوتە سەر زەوی ، کە کەوتە سەرتەنیشت سکی دەرکەوت . . لەگەڵ بەربوونەوەی زرمەی لێ هەڵساو کردی بە بوومەلەرزەیەك . . ئەو بوومەلەرزەیە ئەو شوێنەشی گرتەوە کە منی لێ ڕاکشا بووم .

هەستامەوە . (بورما)ییەکان بەناو قوڕو لیتاوەکەدا پێشم کەوتن ، ئاشکرابوو کە فیلەکە جارێکی دیکە ڕاست نابێتەوە ، بەڵام هێشتا نەمرد بوو . بە ئیقاعەوە هەناسەی دەدا . . بەدەم هەناسەوە لرخە لرخی بوو ، دەتوت گردە . . بەئازارێکەوە لاتەنیشتی بەرزو نزم دەبۆوە ، زاری کرابۆوە . . دەمتوانی ناو دەمی و بگرە گۆشەکانی قورگیشی ببینم کە سوور دەچۆوە . . سوورێکی کاڵ . زۆر چاوەڕێم کرد تا بمرێ . . کەچی هەروەك خۆی بەهەمان ئیقاعەوە هەناسەی دەداو هێواش نەببۆوە . بۆ دوا جار دوو گوللەی دیکەم پێوەنا . . نیشانەشم لەو شوێنە گرت کە بە خەیاڵی خۆم وای بۆ چووم دڵی بێ . . ئیتر گوللەم پێ نەما . خوێنێکی خەست وەك مەخمەری سوور چۆڕاوگەی بەست . . بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا نەمرد ، کە ئەو دوو گوللەشی بەرکەوت موویەك لە لەشی نەلەرزی . . بەئازارەوەو بێ وەستان هەناسەی دەدا . زۆر لەسەرخۆو بەژانێکی کوشندەوە وەنەوزی دەدا . . لە دونیایەکی دوورو سەربەخۆ ، دوور لە جیهانی من ، بەرادەیەك گوللەیەکی دیکەش نەیدەتوانی لەوە خەراپتری پێ بکا . وام هەست کرد کە دەبێ کۆتایی بەم نرکەو ناڵینە ترسناکە بێنم . بەلامانەوە ترسناك بوو گیانلەبەرێکی وا گەورەو زەبەللاح ببینین لەوێ کەوتووە . . کە نە توانای هەیە بجوڵێ ، نە دەشتوانێ بمرێ . لە هەمان کاتیشدا نەتوانین کۆتایی بە ژیانی بێنین .

دووبارە یەکێکم نارد تا تفەنگە قوتەکەم بۆ بێنێ ، دڵی و قورگیم گوللەباران کرد ، هیچ کاری لێ نەکرد . . هەر وەك بڵێی نە بای دیوەو نە باران . بەهەمان ئازارو ئیقاعی جارانەوە هەناسەی دەدا . . ئیقاعێك وەك چرکەچرکی سەعات .

لەکۆتاییدا نەمتوانی چیتر بوەستم و گەڕامەوە پاشان بیستمەوە نیو سەعاتی خایاندووە تا مردووە . بەرلەوەی ئەوێ بەجێ بێڵم – بورما –ییەکان بەخۆو بە زەمبیلەو چەقۆی دەستیانەوە دەورەیان لە فیلەکەدا . . پاشان پێیان وتم کە تا پاش نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە ئێزرەمە گۆشتێکیان پێوە نەهێشت و تا سەر ئێسقان ڕووتیان کردەوە .

هەڵبەتە پاش ئەو هەرایە ، سەبارەت بە کوشتنی فیلەکە ، بوو بە مشت و مڕو دەمەتەقێیەکی بێ کۆتایی . خاوەنەکەی ئەوەندە پەست و تووڕە ببوو ئاگری دەکردەوە ، بەڵام وەك هیندییەك نەیدەتوانی هیچم لێ بکا . وێڕای ئەوەش . . بەپێی یاسا من بێ گوناه بووم و هەقی ئەوەشم هەبوو فیلەکە بکوژم ، چونکە فیلی هارو بەلەسە وەك سەگی هار کوشتنی حەلاڵەو دەبێ بشکوژرێ . . بەتایبەتی گەر خاوەنەکەی نەتوانێ بەرزەفتی بکا . ئەوروپییەکانیش سەبارەت بەم مەسەلەیە بیروبۆچوونی جیاجیایان هەبوو . پیرەکان لەو باوەڕەدا بوون کە من لەسەر هەقم ، گەنجەکانیش دەیان وت : ئەوپەڕی شورەیییە لەسەر کوشتنی حەماڵێکی هیندی (Coolie) فیلێك گوللەباران بکرێ و بکوژرێ . . چونکە ، لای ئەوان ، فیلێك گەلێ چاکترو بەنرخترە لە حەماڵێك . پاشانیش من دڵم بەوە خۆش بوو کە فیلەکە کابرای هیندی کوشتبوو . . چونکە تەنها لەم ڕوانگەیەوە هەستم دەکرد بێ گوناهم و . . لەسەر هەقیشم . . . ئەمەشیان بووە بیانوویەکی دروست و بەجێ بۆ ئەوەی دەست

نەپارێزم‌و تەقە لە فیلەکە بکەم . بەلام؛ زۆرجاریش لەگەڵ خۆمدا لێکم دەدایەوەو دەمپرسی :

تۆبڵێ یەکێك لەوان هەستی بەوە کردبێ کە من تەنها لەبەر ئەوە فیلەکەم کوشت تا لەبەر چاوی ئەو خەڵکە گێل‌و نەفام دەرنەچم‌و نەبمە مایەی پێکەنین‌و لاقرتێ .

١٩٣٦

پەراوێز :–

(١) «کوشتنی فیلێك» یەکێکە لەو نووسینە نازدارانەی - جۆرج ئۆروێل-ی ڕۆمان‌نووس . بەلام لە هەندێ کتێبدا وەك چیرۆك حیسابی بۆ کراوەو لە هەندێ کتێبی دیکەشدا وەك یاداشتێکی ڕاستەقینەی ژیانی - ئۆروێل - تۆمارکراوە . لە هەردوو حاڵەتدا . . ئەم نووسینە نرخ‌و بایەخی گەورەی لەوەدایە کە -ئۆروێل- بەتەواوی چاوی لەو ڕاستی‌یە بکاتەوە کە ئیمپریالیزم تەنها وشەیەك نی‌یە . بەڵکو ئەهریمەنێکی ڕەشەو بێ ئەوەی ئاگات لە خۆت بێ دەتخاتە پاڵ بەرەی چەوسێنەران . هەڵبەتە نووسەر لەناو هەژاری‌و وەرنەگیرانی لە دانیشگا هەمان ڕێڕەوی باوکی هەڵبژاردو پەیوەندی بە هێزی پۆلیسی ئینگلیزیەوە کردو لە ولاتی - بورما بوو بە ئەفسەری سەرپەرشتیاری کاروباری ئیمپراتۆریەتی - بریتانیا-و لەوێ بەچاوی خۆی زۆر ستەم‌و زۆرداری‌ی دی . . بۆیە نەیتوانی بەردەوام بێ‌و ڕق لە ئیمپریالیزم هەڵگرت‌و لە سالی (١٩٢٨)دا وازی لەم پیشەیە هێنا . هەر ئەوەشیان بوو بە هەوێنی یەکەم ڕۆمانی کە لەژێر ناوی - ڕۆژانی بورما -دا بلاوبۆوە . .

ئەوەتا هەر خۆی لە وتاری- بۆ دەنووسم[٥] - دا دەڵێ - «یەکەمجار بۆ ماوەی پێنج ساڵ لە -بورما-دا خەریکی کارێکی زۆر نابەجێ بووم کە سەر بە ڕاپەڕاندنی کاروباری (پۆلیسی ئیمپراتۆریەتی هیند)ی بوو . . هەر ئەوسا زۆرم تالاوی کەساسی‌و هەژاری تۆشی هەستم بە نوشوستی‌و هەرەس‌و ڕووخان‌و کەوتن کرد . ئەوەیان وای لێ‌کردم چاکتر شارەزای سروشتی ئیمپریالیزم بم .» هەموو جارێکیش ئەمەی دووپات دەکردەوە : «بۆ ئەوەی قینت لە ئیمپریالیزم بێتەوە : دەبێ بەشێك بیت لەو سیستەمەی کە ڕایگرتووە .»

لە کۆتاییدا با ئەوەمان لەبیر نەچێ کە (کوشتنی فیلێك) ڕاپۆرتێکی ئاسایی نی‌یە . پێش هەموو شتێ کارێکی ئەدەبی ئاسکەو - ئۆروێل - لەزمانی ڕاستەقینەو پڕ ئەشکەنجەی خۆی دەدوێ . . هەر ئەم ڕووداوە سەیرو ساکارە وای لە (ئۆروێل) کرد هەست بکا بۆتە مرۆڤێکی ئامێردناسا ، بۆتە مەقاشی دەستی ئیمپریالیزم . . ئەوە بوو بۆ دواجار لەو سیستمە گەندەڵە هەڵگەڕایەوەو تاج‌و ئەستێرەکانی سەر شان‌و بەخەی خۆی داماڵی . !

(٢) - مۆلماین :- شارێکە کەوتۆتە خوارووی - بورما -و سەر دەریای - ئاندمان

(٣) - بورما - ولاتێکە کەوتۆتە خوارووی (چین) . سنووریشی : لەڕۆژهەلاتەوە ولاتی (سیام)ەو لە ڕۆژئاواوە (ئاسام)و (بەنگلادش)ە .

(٤) - بیتڵ - گەلای جۆرە ڕووەکێکە خەڵکانی (بورما) وەك بنێشت دەیجوون .

(٥) - بۆ ژیانی - جۆرج ئۆروێل - یش بڕوانە گۆڤاری (کاروان) ژمارە (٣٤) کە لەگەڵ نووسینێکی ئەم نووسەرە لەژێر ناوی -بۆ دەنووسم -دا بلاوم کردۆتەوە .

لە کتێبی

A Collection of Essays by Geory Orwell
Auther of Nineteen Eighty – Four Harbrace Paperbound Library Inc . New – York, Copyright (1946)

لاپەرە 148 - 156

Mademoiselle Fifi

باکوری

لە ئینگلیزی‌یەوە وەرگێڕاوە

هێشتا مێجەر کۆنت ڤۆن فارلسبرگ ، فەرماندەی پرووسی لە خوێندنەوەی نامەکانی نەبووبووەوە لەکاتێکا کە لەنێو پالێشتەکەی‌دا ڕاکشابوو ، هەردوو قاچەکانیشی بەجزمە سەرباری‌یە قورسەکانی‌یەوە لەسەر ڕۆخی ئاگردانە مەرمەری‌یەکە دادانابوون‌و ، بەرکێفە تیژەکانی دوو چاڵی گەورەی تێ‌کردبووو ، ڕۆژبەرۆژ گەورەتریش دەبوون . لەماوەی ئەو سێ مانگەی کەوا خۆی‌و کۆمەلە سەربازەکانی هاتنە شارۆچکەی «یوفیل»ی فەرەنسایی‌و داگیریان کردو لەکۆشکی فەرمان ڕەوایی‌یەکەی شار لێ‌یان خست‌و نیشتەجێ بوون .

لەو لایشەوە فنجانێ قاوە لەسەر مێزێکی بەنرخ‌و بەها دانرابووو ، هەلمی لێ هەڵدەستا ، مێزەکە سەرتاپا لەکەی ژنگاوی‌و پیسی پێوەبوو ، چونکە خواردن‌و خواردنەوەو تورشی و ڕۆنێکی زۆری بەسەردا ڕژابوو ، گەلێ جێگەشی بەئاگری جگەرە سووتێنرابوون‌و ، بە قەڵەم تراشیش لێرەو لەوێ ڕەسم‌و پیت‌و هێلی جۆراوجۆر لەلایەن ئەفسەرە سەرکەوتووەکەوە هەڵکەندرابوون !

کە فەرماندەکە لە خوێندنی نامەکان بووەوە چاوێکی بە ڕۆژنامە ئەڵەمانیەکان‌دا گێڕاو چەند لقە دارێکی تەڕی خستە نێو ئاگردانەکە ، ئەو دارانەی کە لە درەختەکانی باخچەی دەوروبەری کۆشکەکە برابوون‌و شکێنرابوون ، لەوکاتەوە کا گەیشتبوونە ئەوێ ، لەپڕ هەستایە سەرپێ‌و بەرەو پەنجەرەکا ڕۆیشت ، لە دەرەوەیش باران بەگوڕ دەهاتە خوارەوە ، ئە جۆرە بارانەیش جگە لە دەورو بەری زێ‌ی «ڕۆن» نەبێ ،